

Exministri, čo vy na to?

Boli ste prvým ministrom po roku 1989. Ako si spomínate na toto obdobie?

Bolo to nádherné vzrušujúce obdobie. Ten režim bol hrozný, takže my sme chceli vrátiť školstvo do normálnych pomerov. Vtedy ešte nebola doba tak dynamická ako je teraz. Takže sme si mohli povedať, vrátíme sa k tradíciám československého školstva, ktoré boli dobré. Tiež odkukáme, ako sa to robí inde vo svete. Nebudeme nič vymýšľať, odkopírujeme to, kde to funguje.

Dnes je to inak. Zmeny sú tak prudké, že školstvo na celom svete sa musí rýchlo meniť. Všetky štáty experimentujú. Myslím, že aj tu sa treba pozeráť na výsledky experimentov a podľa toho robiť závery. Tým, že som bol vedeckým pracovníkom, je môj pohľad taký, že treba skúšať, skúšať, skúšať. Keď ideme do laboratória, tak skúšame, experimentujeme. Deväťdesiat percent nám nevyjde, desať percent nám vyjde a toho sa držíme. To si myslím, že dnes platí o školstve.

V ktorej krajine je podľa Vás dobrý školský systém?

Školské systémy sú najlepšie v tých krajinách, kde je vysoká prestíž učiteľa. To sú najmä škandinávské krajiny. Fínske školstvo je ohromné, ale na učiteľské kombinácie berú len študentov, ktorí sú najlepšie. Učiteľstvo je tam z jedným z najkrajších a najvyhľadávanejších povolaní. To je presný opak situácie, akú máme tu u nás. Spoločnosť funguje dobre tam, kde má kvalitných učiteľov a kde si váži učiteľské povolanie.

Prečo si ľudia na Slovensku dostatočne nevážia povolanie učiteľa?

Pre mňa je to trochu záhada. Ja som z neveľkej dediny. Keď som bol malý, tak na slovenských dedinách si ľud vážil farára a učiteľa. To bola časť národa, ktorú ľudia skutočne poslúchali na slovo. Ale prečo došlo k takémuto úpadku, že je u nás neúcta k vzdelaniu?

Do veľkej miery za to môže komunizmus, pretože viedol k nivelizácii ľudí. Vtedy existovalo heslo, že robotník a pracujúci človek je rozhodujúci. Proletariát bol ten, ktorý usmerňoval a ktorý bol hlavnou silou spoločnosti. O vzdelaných ľuďoch sa hovorilo, že je to pracujúca inteligencia, ako keby inteligencia mohla byť aj nepracujúca. Vtedy nemohla byť, pretože každý z nás musel byť zamestnaný aspoň ako tak. Na dedičstvo komunizmu trpíme aj vo všetkých iných oblastiach. Pokiaľ ide o vzdelanie a vedu, tak trpíme najviacej. Tam nesieme ťažké dedičstvo a súčasťou toho je neúcta k vzdelaným ľuďom.

Po roku 1989 sa v školstve urobilo veľa zmien. Myslíte, že boli všetky dobré, alebo sa aj po komunistickom režime urobili nejaké chyby?

Keby sme už hovorili o tom, čo sa zle urobilo, keď sa komunizmus odstránil, zle sa urobilo to, že došlo k inflácii školstva, k inflácii vysokých škôl. Domnievam sa, že by sme skutočne mali mať centrálnu univerzitnú centrá, kde by prekvitala kultúra. Ja som Lipták, takže mám predstavu, ako asi vyzerá študentský život v Ružomberku. Keby ste si ho porovnali so študentským životom, aký bol kedysi v Bratislave, kde boli divadlá, diskusné kluby a podobne... To bolo niečo úplne iné.

Ďalej je to podcenenie základného školstva. Učiteľské povolanie nikdy nebolo až tak vyhľadávané, no ale dnes je to niečo hrozné. Chlapci už takmer vôbec nejdu za učiteľov. A dievčatá, ktoré sú učiteľky, sú pokladané často na úroveň upratovačiek alebo možno predavačiek. Aj finančne vyzerajú takto.

Zmeny súviseli aj so zvýšeným záujmom o anglický jazyk. Ako ste to vnímali?

Moja predstava bola taká, že zavedieme angličtinu ako medzinárodný jazyk. Vtedy boli vysokoškólační revolucionári, takí entuziasti. Dokonca na mňa tlačili, že treba zastaviť každú odbornú výučbu a treba sa rok venovať výučbe angličtiny. Potom sme to aj tak zariadili, že tu chodili ľudia z Ameriky, ktorí vyučovali jazyky nielen na školách, ale aj na fabrikách a po dedinách. Vtedy som aj vyhlasoval, že do konca 20 storočia sa musíme stať bilingválnym národom. Čiže angličtina bude rovnocenným jazykom ako slovenčina. Pre mňa je to naďalej taký ideál. Keby sme to zaviedli, stratili by sa maďarské problémy. Potom by sme pri stretnutí s Maďarmi komunikovali tak ako je to bežné v našich odborných kruhoch, po anglicky. Keď bude ľud komunikovať týmto jazykom, tak ako je to prípad škandinávskych krajín alebo Holandska či Belgicka, tak nebude problém, že si ľudia nerozumejú a že sa neznášajú.

Angličtina sa zmenila na taký typ medzinárodného jazyka ako bola voľakedy latinčina. To však nevylučuje, že sa nebudeme učiť aj iné jazyky. Lenže musíme brať na vedomie to, čo sa deje vo svete. Tým medzinárodným jazykom sa stáva angličtina.

Myslíte si, že vzťah učiteľa a žiaka sa za posledných 20 rokov nejako zmenil? Ako by mal učiteľ pristupovať k žiakom?

Žiaci sa správajú k učiteľom ináč ako kedysi. Celé to súvisí s takým úpadkovým chápaním politického života, ktorý sa skrýva pod heslo demokracia, ale v skutočnosti s demokraciou nemá nič spoločné. Starí Gréci odlišovali politické systémy. Rozoznávali demokraciu, kde sa hlasuje, aristokraciu, kde pri vláde sú najlepší a mali ešte jedno slovo, na ktoré sa u nás zabudlo – ochlokracia a to je vláda luzy. Mám obavu, že to, čo sa u nás chápe ako demokracia, je v skutočnosti táto ochlokracia.

Myslím si, že sa to prenieslo aj do školstva. Pomer žiaka k učiteľovi je v najlepšom prípade potom taký, že sú rovnocenní, len učiteľ má spravidla ešte nižší plat ako má tatko alebo mamička. Tak to dieťa sa podľa toho správa voči nemu. Ani v domácnostiach sa nepestuje úcta k učiteľovi ako sa pestovala kedysi.

Ako by to malo vyzeráť na vysokých školách?

Pokiaľ ide o vzťah učiteľa a študenta na vysokej škole, treba pestovať čosi, čo je úplne bežné v Amerike. Mal by to byť vzťah absolútne partnerský. Učiteľ musí dať študentovi najavo, že spolu s ním spoluvytvára vzdelanie. Už aj tým, že participuje na vedeckej práci. Aj učiteľ sa môže kľudne priznať, že hromadu vecí nevie. Najpodstatnejšie je, že študent má hlavu ešte otvorenú na to, aby uvažoval netradične, aby prichádzal s novými nápadmi a myšlienkami. Tento americký model však nejde u nás tak celkom uplatniť. Nedarí sa nám to preto, lebo už základné školy vedú decká k tomu, že si učivo memorujú, neučia sa hľadať, rozmýšľať, pochybovať. Keď sa potom dostanú na vysoké školy, tak to zo zotrvačnosti pokračuje.

Povedali ste, že vzťah učiteľa a študenta na vysokej škole by mal byť partnerský. Môže teda aj študent obohatiť vyučovací proces či priniesť niečo pozitívne do školstva?

Rozlišujem dve múdrosti. Múdrosť mladosti a múdrosť staroby. Múdrosť staroby je múdrosť ľudí, ktorí už žili dlhé doby a nadobudli mnohé skúsenosti. Väčšinou dospeli k záveru, že svet je pokazený, ľudia sú zlí. Pozerajú na svet cynicky. Myslia si, že mládež je pokazená, že za ich čias nikdy taká nebola. Je to do istej miery rezignácia, ktorá je ale biologicky správna. Múdrosť mladosti je podľa môjho názoru ohromná. Neberie ohľady, je sebavedomá, cieľavedomá, spočíva na emóciách. Presadzuje veci, ktoré sa nie vždy musia presadiť. Predstavujú dynamiku v spoločnosti. Je dobré, keď sa tieto múdrosti dopĺňajú. Voľakedy to

tak bolo, dnes to tak nie je. Starý človek hlása už len tie názory, ktoré platili v dobe, keď on rástol. Hlása hodnoty, ku ktorým sa prihlásil vtedy. Nedokáže sa prispôbiť novej dobe, takže nemá čo prekážať. Viem, že je to zložité. Mladí nevedia ako, starí síce vedeli ako to bolo, ako to má byť, ale v súčasnosti to už to neplatí. Poukazuje to na zložitosť doby, v akej žijeme a zložitosť pre toho, kto chce v tejto situácii budovať správny školský systém. Preto hovorím, zásada je taká: treba skúšať, robiť experimenty a nehlásať, že jedine takto to musí byť a iná možnosť neexistuje.